

Časopriestorové aspekty rurality volebnej podpory rozhodujúcich politických strán na Slovensku v celoštátnom a regionálnom kontexte v období rokov 1998–2010

MARTIN PLEŠIVČÁK*

**Abstract: Spatial and Temporal Aspects of Rurality
of the Electoral Support for Slovak Political Parties in Statewide
and Regional Context in the Period of 1998–2010**

Voting preferences of electorates traditionally split along various structural cleavages in of society, including the urban-rural dimension. The intensity of both the similarity and divergence in voting decisions of inhabitants living in towns and cities on one hand, and in the countryside on the other, show varying rates of (in)stability, not only over time, but also in the spatial context, depending on the socio-economic, political, and historical predispositions of the country and its territorial units. The cardinal ambitions of this paper is both to evaluate the profile of urban-rural voter preferences of the main political parties on the Slovak political scene during the period of 1998-2010 at the national as well as at the regional level, and to reveal the socio-spatial mosaic in the electoral choices of people living in urban and rural environments in different parts of Slovakia using tools of cartographic interpretation.

Keywords: political party, rurality in electoral support, urban, rural, region

DOI: 10.5817/PC2013-2-176

1. Úvod

Oblasť sociálneho štiepenia charakterizovaná konfliktom medzi mestom a vidiekom, ktorú po prvýkrát identifikovali Lipset a Rokkan (1967), zohrávala svoju úlohu v politike krajín západnej demokracie už na konci devätnásteho storočia. Vrcholiaca industrializácia a rast medzinárodného obchodu generovali vzrastajúce napätie medzi poľnohospodármi na vidieku na jednej strane a obchodníkmi a priemyselníkmi v mestách na strane druhej. Pri riešení problematiky sadzobnej úrovne poľnohospodárskych výrobkov sa agrárne strany postupne vyvinuli ako ochrancovia vidieckej ekonomiky voči mestskému priemyslu. To však nezname-

* Katedra humánnej geografie a demografie, Prírodovedecká fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave, Mlynská dolina 842 15, Bratislava 4, plesivcak@fns.uniba.sk.

ná, že politické zoskupenia tohto typu nevyhnutne vzniknú všade tam, kde žijú farmári. Aj iné strany môžu hájiť záujmy vidieka, a to jednoducho preto, že delenie priestoru či spoločnosti na mesto a vidiek sa prekrýva s ostatnými sociálnymi štiepeniami, ako sú napríklad konflikt „štát vs. cirkev“ či „centrum vs. periféria“. Preto kresťanskodemokratické strany alebo strany etnických menšín môžu rovnako oslovovať rurálnu časť elektorátu, hoci tieto politické sily často reprezentujú najmä kultúrnu identitu a až v druhom rade ekonomické záujmy agrárneho sektoru.

Dnes je možné socio-politický konflikt mesto vs. vidiek sledovať i v postsocialistických štátoch strednej a východnej Európy a menej rozvinutých krajinách mimo jej hraníc, v ktorých proces industrializácie nie je ešte jednoznačne ukončený. V prípade krajín bývalého sovietskeho bloku sa roľnícke strany tešili značnej popularite i na konci deväťdesiatych rokov minulého storočia, avšak i tento geopolitický priestor vykazoval v období spoločenskej transformácie pomerne výrazné disparity v relevancii urbánno-rurálnej konfliktnej línie smerom k vysvetleniu volebného správania elektorátu danej krajiny (Stoll 2004). Slovenská republika sa radí k skupine tých tranzitívnych štátov, v ktorých je spomínaná konfliktná línia oproti iným spoločensko-politickým štiepeniam hlboko v defenzíve. Na slovenskej politickej scéne od polovice deväťdesiatych rokov de facto absentuje politický subjekt s výraznejšou podporou obyvateľstva, ktorý by bol vybudovaný na báze agrárnej tradície a presadzoval záujmy poľnohospodárov a vidieka ako takého. V prípade prvých volieb do Národnej rady Slovenskej republiky (NR SR) v ére samostatnosti, uskutočnených v roku 1994, síce Hnutie poľnohospodárov Slovenskej republiky zaznamenalo volebný úspech (spolu so Stranou demokratickej ľavice, Sociálnodemokratickou stranou Slovenska a Stranou zelených na Slovensku) na kandidátke predvolebnej koalície Spoločnej voľby, podobne i Roľnícka strana Slovenska vďaka „podanej ruke“ zo strany Hnutia za demokratické Slovensko, následná etapa politických dejín Slovenska však znamenala pre agrosektor výrazný ústup z dovtedajších pozícií a jeho faktickú spoločensko-politickú marginalizáciu. Následné individuálne volebné iniciatívy typu spomínanej Roľníckej strany Slovenska, Novej agrárnej strany, či Agrárnej strany vidieka priniesli zakaždým len volebné fiasko. Za posledné roky sme svedkami toho, že politické strany agrárneho charakteru svoju kandidátku pre voľby akéhokoľvek typu ani nezostavia a na politickom súboji o verejné posty tak neparticipujú. Navyše, v prípade SMK-MKP či ĽS-HZDS tradične podporených najmä vidieckou časťou populácie možno len ťažko hovoriť o typicky agrárnych stranách, nakoľko ich politická agenda nie je postavená na rozvoji vidieka a jeho socio-ekonomickej bázy. Tento „politický úpadok“ agrárneho sektoru je do výraznej miery zapríčinený socio-ekonomickými dôsledkami procesu transformácie spoločnosti po roku 1989, ktorý negatívnym spôsobom postihol predovšetkým vidiek významne orientovaný na produkciu primárneho sektoru hospodárstva, ktorého podiel na tvorbe hrubého domáceho produktu neustále klesá, a zamestnanosť v tomto odvetví dosahuje na Slovensku v súčasnosti necelých 5 % z celkovej zamestnanosti v hospodárstve. Preto je postupom času čoraz zložitejšie pre samotných poľnohospodárov nájsť politickú oporu na poli slovenského stranického spektra. Obyvatelia vidieka, z ktorých mnohí dochádzajú za prácou do miest, už totiž preferujú i strany, ktoré disponujú inými politickými témami ako len podporou agrárneho sektoru. Na strane druhej, mestské obyvateľstvo začalo v uplynulej dekáde vo veľkom využívať výhody bývania vo vidieckom priestore zázemia veľkých miest (Sýkora 2002; Ouředníček 2003; Matlovič a Sedláková 2004; Czáková 2008).

Cieľom predkladaného príspevku preto nie je exaktné postihnutie urbánno-rurálnej konfliktnej línie formujúcej diferencie vo volebnom správaní voličov na Slovensku, nakoľko rozdielnosť plynúca z charakteru volebnej podpory ľudí žijúcich v mestskom priestore na jednej strane a vidieckom na strane druhej nereflektuje vážny socio-politický rozpor vyprofilovaný pozdĺž tejto línie – je len konzekventným priestorovým prejavom iných, oveľa dôležitejších štiepení volebných preferencií identifikovaných na Slovensku Madleňákom (2012) prítomných v jeho urbánnom a rurálnom prostredí (mečiarizmus vs. antimečiarizmus, socio-ekonomické, etnické, konzervatívno-liberálne apod.). Našou ambíciou je preto zhodnotiť štruktúru volebnej podpory rozhodujúcich politických síl slovenského stranického spektra pochádzajúcej z priestoru miest na jednej strane a vidieka na strane druhej, vyzdvihnúť jej časovú a regionálnu stabilitu, resp. volatilitu a v prípade jednotlivých politických subjektov identifikovať regióny s najvyššou a najnižšou diferenciou v podpore medzi urbánnym a rurálnym elektorátom strany.

2. Teoreticko-metodologické východiská

V roku 2003 uskutočnil Johannsen rozsiahly výskum, v ktorom si všimol vývoj a charakter urbánno-rurálneho konfliktu po roku 1989 v 21 postkomunistických krajinách strednej a východnej Európy. Podľa jeho výsledkov vo väčšine štátov tohto regiónu vyjadruje mestská populácia vyššiu podporu trhu a preferuje obmedzenie úlohy štátu v procese distribúcie zdrojov. Tento výsledok bolo možné očakávať, nakoľko straty vidieckej ekonomiky v transformačnom období boli v porovnaní s mestskou podstatne vyššie (Lemel 1998; Mathijs a Swinnen 1998; Cungu a Swinnen 1999; Lerman 1999; Swinnen 1999).

Vo všetkých krajinách bývalého sovietskeho bloku s výnimkou Ukrajiny deklarovalo mestské obyvateľstvo výrazne nižšiu podporu autoritárskym prístupom v porovnaní s vidiekom. Tento fakt naznačuje, že urbánne prostredie sa vo vyššej miere stotožňuje s demokratickými hodnotami, než je tomu v prípade obyvateľstva na vidieku. Takéto trendy už tradične predpokladá modernizačná teória, ktorá zároveň očakáva, že ekonomická modernizácia a proces urbanizácie vyvolajú zmenu hodnôt smerom k sekulárnejšej, tolerantnejšej a demokratickejšej spoločnosti.

Prevedený výskum potvrdil predchádzajúce zistenia Shabada a Slomczynského (1999) o tom, že vidiecke obyvateľstvo spája svoje preferencie s populizmom, paternalizmom a postkomunistickými politickými silami existujúcimi v rámci poľského stranického systému. Z tohto pohľadu len ťažko môže prekvapiť konštatovanie, že rurálny priestor prejavuje vyššiu dôveru k tradičným inštitúciám, akou je napr. cirkev. Vidiecka populácia taktiež vykazuje vyššiu dôveru v štátne inštitúcie, čo sa môže do istej miery javiť ako prekvapujúce, nakoľko práve vidiek najcitelnejšie trpel ekonomickou recesiou v čase transformácie, avšak toto zistenie je v súlade s už spomínanými hodnotami autoritárstva a paternalizmu, s ktorými tunajší vidiek dlhodobo sympatizuje.

Významným je taktiež poznatok, že obyvatelia miest v porovnaní s vidieckym obyvateľstvom prejavujú vo vyššej miere svoj záujem o politiku, častejšie o nej diskutujú a snažia sa ovplyvňovať názory svojho okolia. Avšak sú to práve ľudia žijúci na vidieku, ktorí sú ochotnejší prísť k volebnej urne. Tento trend možno pripísať dedičstvu komunistického systému

a jeho prísnej kontrole volebnej účasti (Mihalisko 1997). A preto ľudia, ktorí sa identifikujú ako konzervatívci a tradicionalisti, prejavujú ďaleko väčší záujem o hlasovanie než liberáli či reformne orientovaní. V prípade druhých zmienovaných ide jednoducho o uplatnenie ich nového demokratického práva – slobody participácie (Rose 1997; Johannsen 2000).

Postkomunistické krajiny prejavujú existenciu urbánno-rurálneho konfliktu najmä tam, kde mestská populácia vo zvýšenej miere podporuje nový režim a jeho smerovanie. Podľa Johannsena (2003) možno do týchto chvíľ hovoriť len o rodiacom sa sociálnom štiepení tohto typu, čo potvrdzuje aj výsledok jeho analýzy demonštrujúci zatiaľ len latentný sociálny konflikt bez konsolidovanej politickej opory, a to v prípade väčšiny stredo- a východoeurópskych krajín. Urbánno-rurálna štruktúra sociálneho štiepenia zatiaľ nie je inštitucionalizovaná v straníckom systéme týchto štátov. Konflikt „mesto vs. vidiek“ tu pravdepodobne nie je tak viditeľný ako dlhodobé charakteristiky spoločnosti zakorenené v jej podstate – tento obraz je jasný a viac-menej konštantný. Suverenita štátu sa v procese transformácie posilňovala. I v tejto otázke vidieť rozpor medzi dvoma „svetmi“, keď mestské obyvateľstvo sa profiluje ako proreformné a vidiecke zasa deklaruje zvýšenú dôveru v štátne inštitúcie.

Slovenský sociologický, politologický a geografický výskum sa rovnako orientoval na problematiku identifikácie činiteľov ovplyvňujúcich elektorálne rozhodnutia voličov krajín bývalého východného bloku, samozrejme so špeciálnou pozornosťou venovanou politickému správaniu slovenského elektorátu. Príspevok týchto častokrát kooperujúcich vedných odborov, využívajúcich pritom vzájomné poznatky, je značne oceňovaný najmä vďaka ich úsiliu postihnúť parciálne socio-politické konfliktné línie rozdeľujúce slovenskú spoločnosť počas transformačného obdobia po roku 1989 na jednej strane a zároveň reflektujúce dedičstvo historického vývoja spoločnosti vyformovanej na území Slovenska na strane druhej. Jednou z najviac cenených domácich politickovedných analýz je práca sociológa Krivého (2000), ktorý hodnotí volebné preferencie parciálnych skupín slovenskej spoločnosti, pričom náležitou mierou akcentuje i geografický kontext danej problematiky pomocou diferentných volebných vzorcov elektorátu slovenských miest a vidieckych obcí meniacich sa na báze ich veľkostnej štruktúry, vďaka čomu možno konštatovať pomerne značné diferencie v hlasovaní urbánnych a rurálnych voličov. Tak ako poľskí autori v prípade nášho severného suseda (Shabad a Slomczynski 1999; Zarycki a Nowak 2000), podobne i Krivý (vzhľadom na slovenskú realitu) prichádza k zisteniu, že urbánne prostredie je negatívne nastavené smerom k hodnotám egalitárstva, paternalizmu či autoritárstva, ktoré sú typické naopak najmä pre rurálneho voliča. Hodnotový a ideologický nesúlad medzi urbánnym a rurálnym elektorátom je podľa jeho záverov výrazne citelnejší než v prípade sociálneho statusu obyvateľstva či jeho vzdelania evaluovaných v kontexte týchto dvoch pomerne odlišných sociálnych prostredí.

Jednou z najinteresantnejších pasáží spomínanej práce je tá, v ktorej autor ponúka komparáciu rôznych skupín obyvateľstva navzájom sa lišiacich súborom viacerých sociálnych znakov prihliadajúc pri tom na ich pôvod v urbánnom či rurálnom prostredí. Politické a hodnotové postoje staršej generácie pochádzajúcej z miest sú konfrontované s volebnými preferenciami mladšieho elektorátu a voličov v strednom veku bývajúcich na vidieku, resp. urbánnej populácie s nižším stupňom vzdelania s vysokoškolsky vzdelanými obyvateľmi vidieka. Závety prevedenej analýzy konštatujú závislosť medzi príslušnosťou sídla k veľkostnej kategórii obce a prítomnosťou liberálnych hodnôt. Platí tu relácia, že čím je sídlo väčšie (z hľadiska počtu obyvateľov), tým viac je mu vlastný liberálny spôsob myslenia. Naopak

konzervativizmus je príznačný predovšetkým pre vidiecke oblasti. Toto sociálne prostredie deklaruje vernosť i ľavicovej politike, zatiaľ čo urbánny volič zasa deklaruje podporu pravicovým politickým subjektom. Pri konzervativizme možno uvažovať o vidieckom i mestskom subtype. Diferencie prítomné v politických a hodnotových vzorcoch mesta a vidieka sú na Slovensku do istej miery zapríčinené pomerne výraznou priestorovou koncentráciou občanov maďarskej národnosti vo vidieckych častiach (juhu) krajiny, ktorí takmer uniformne zdieľajú hodnoty a politickú orientáciu slovenskej pravice a tým sa rozdiel medzi politickým správaním elektorátu mesta a vidieka značne skresľuje. Nemožno však zabúdať na sympatie významnej časti Maďarov žijúcich na Slovensku k egalitárstvu a paternalizmu, čo možno vnímať ako špecifický prejav urbánno-rurálneho štiepenia spoločnosti bez deformovania tohto typu socio-politického konfliktu nacionalizmom (Krivý 2000).

Pre urbánne prostredie bola v deväťdesiatych rokoch minulého storočia typická podpora najmä dvoch politických subjektov, a to Slovenskej demokratickej koalície (SDK) a Slovenskej demokratickej ľavice (SDL). Na rozdiel od vidieckej populácie, obyvateľstvo žijúce v mestách vo zvýšenej miere deklaruje, že ich život po roku 1989 smeruje k lepšiemu, hoci ani tu nemá tento názor podporu väčšiny. Výraznejšia časť mestskej populácie si však uvedomuje, že uskutočnené spoločensko-ekonomické reformy často sprevádzané negatívnymi dopadmi transformácie bolo nevyhnutné realizovať. Politická orientácia urbánneho voliča je teda pravicová, sčasti však i sociálnodemokratická (Krivý 2000). Tematikou stability územnej volebnej podpory rozhodujúcich politických strán na Slovensku po prelomových parlamentných voľbách uskutočnených v roku 1998 sa zaoberal vo svojej práci Szöllös (2006), ktorý v prípade väčšiny analyzovaných politických strán konštatuje nemennosť ich urbánno-rurálneho profilu. Ako príklad uvádza pravicovú SDKÚ tradične sa uchádzajúcu o preferenčnú podporu pochádzajúcu z nadštandardne urbanizovaných regiónov Slovenska zároveň typických relatívne vysokou životnou úrovňou ich obyvateľstva.

Krivý vo svojom príspevku z roku 1999 hodnotí výsledky prelomových volieb z roku 1998 na základe miery volebnej participácie obyvateľstva a volebnej podpory politických strán podľa jednotlivých veľkostných kategórií obcí a rovnako tak i za jednotlivé okresy Slovenska, pričom akcentuje urbánno-rurálnu dimenziu teritoriálnych jednotiek (Krivý 1999). V prípade anglosaských krajín možno hovoriť o zvýšenom záujme o aktívnu participáciu vo voľbách najmä u mestských voličov, zatiaľ čo postsocialistické krajiny sú typické zvýšenou volebnou účasťou práve na vidieku. Dôležité je však zdôrazniť skutočnosť, že postupom času sa i v týchto krajinách rozdiel medzi mierou volebnej participácie zaznamenatej v urbánnom a rurálnom prostredí znižuje a napríklad pri voľbách do NR SR v roku 2010 bola volebná účasť v týchto dvoch prostrediach takmer identická. K rovnakým záverom došiel Krivý už skôr vo svojej analýze z roku 2003, na základe výsledkov ktorej konštatuje, že vyššia volebná angažovanosť obyvateľstva bola v deväťdesiatych rokoch príznačná najmä pre rurálne prostredie a naopak nižšia bola registrovaná v prípade miest, zároveň však upozorňuje na trend zjemňovania týchto urbánno-rurálnych diskrepancií vo vzťahu k miere volebnej participácie slovenského elektorátu (Krivý 2003).

Krivý, Feglová a Balko vo svojej štúdií z polovice deväťdesiatych rokov (Krivý et al. 1996) identifikovali HZDS a SMK-MKP ako strany, ktoré svojim politickým programom a hodnotovou a ideologickou ponukou preferenčne bodujú najmä u vidieckej populácie. Ak hodnotíme pravicovú časť slovenského stranického spektra tohto obdobia, tak len ťažko

môžeme v jej prípade hovoriť o uniformnom urbánno-rurálnom profile, keďže Kresťansko-demokratické hnutie (KDH) evidovalo porovnateľné volebné zisky v mestskom i vidieckom prostredí, pričom Demokratická únia (DÚ) a Demokratická strana (DS) ako významné piliere budúcej SDK resp. SDKÚ (Slovenskej demokratickej a kresťanskej únie) oslovovala takmer výhradne len mestského voliča. Urbánno-rurálny kontext volebných preferencií obyvateľstva mal tak v procese transformácie slovenskej spoločnosti svoje typické pravidelnosti i unikátne špecifiká (Krivý et al. 1996).

Na základe už spomenutého možno konštatovať, že urbánno-rurálna orientácia politických zoskupení je dlhodobu platná a v čase stabilná. Ako však napríklad vo svojej štúdií deklarujú autori Baráth, Szóllós a Černák (1995), preferenčná podpora politických subjektov má schopnosť migrovať z rurálneho prostredia do miest, i opačným smerom. Madleňák (2012) s odstupom takmer dvoch desiatok rokov konštatuje, že v slovenskej realite dlhodobu chýba inštitucionalizované prepojenie latentného socio-politického štiepenia elektorátu miest a vidieckych obcí priamo na rozhodujúce politické formácie v štáte, i preto v straníckom systéme Slovenska urbánno-rurálna konfliktná línia dlhodobu absentuje a v skutočnosti sa prelína s ostatnými konfliktnými líniami formujúcimi vzťah volič – politická strana (napr. mečiariizmus – antimečiariizmus, konzervatívno-liberálna, socio-ekonomická či nacionalistická).

Generálnym cieľom príspevku je popri zhodnotení rozdielov v podpore hlavných politických subjektov v mestskom a vidieckom prostredí na celoštátnej úrovni i určenie regionálnych špecifik urbánno-rurálneho profilu politických strán na Slovensku v prvej dekáde nového milénia. Za týmto účelom je nevyhnutné zvoliť taký koncept teritoriálnych jednotiek, ktorý by v najvyššej možnej miere akceptoval preferenčnú jedinečnosť parciálnych častí krajiny vyformovanú dlhým historickým vývojom našej spoločnosti a jej subčastí. Keďže momentálne nie sú v našich podmienkach vymedzené priestorové jednotky, ktoré by rešpektovali podmienku intrateritoriálnej koherencie volebných preferencií, za účelom hodnotenia urbánno-rurálnej divergencie priestoru sa preto javí byť ako najpriateľnejší koncept funkčných mestských regiónov, pri ktorom sú vidiek a mesto ohraničené na báze reálnych socio-priestorových kritérií (a teda nie administratívnych či štatistických). Hoci táto geografická konštrukcia bola vytvorená na základe apolitických kritérií nereflektujúcich volebné preferencie populácie žijúcej na danom území, dôslednosť vymedzenia urbánneho a rurálneho priestoru môže byť pre potreby analýz s podobnými ambíciami významným indikátorom urbánno-rurálnych volebnopreferenčných disproporcií medzi mestským a vidieckym prostredím. Reprezentujú totiž najreálnejšie teritoriálne útvary regionálnej úrovne rešpektujúce dlhodobu sa formujúcu väzbu medzi centrom a jeho zázemím. Tento priestorový koncept uplatnil v našich podmienkach Bezák (2000), ktorý vo svojej štúdií identifikoval dva alternatívne spôsoby vyčleňovania tzv. denných urbánnych systémov (resp. funkčných mestských regiónov). Pre potreby empirickej časti tohto príspevku budeme narábať s úrovňou „A“, a teda s 51 regiónmi Slovenska.

Pozornosť si zasluhuje takisto štruktúra dát, ktoré boli využité pri matematických výpočtoch a štatistických procedúrach aplikovaných v empirickej časti tohto príspevku, t.j. databáz týkajúcich sa výsledkov celkovo štyroch volieb do NR SR na úrovni obcí uskutočnených na Slovensku v období rokov 1998–2010. Diapazón hodnotených politických subjektov bol tvorený tými stranami, ktoré sa aspoň trikrát od roku 1998 stali súčasťou Národnej rady Slovenskej republiky, a zastupovali tak kontinuálne v sledovanom období významnú časť voličov v Slovenskej republike. Za účelom zachytenia aktuálnej situácie v skúmanej problematike

boli v tomto zmysle hodnotené i novovzniknuté strany oslovujúce v súčasnosti nezanedbateľnú časť slovenského elektorátu, konkrétne SaS a Most-Híd tvoriace súčasť NR SR. Skupinu analyzovaných politických subjektov tak predstavovali (8): Ľudová strana – Hnutie za demokratické Slovensko (ĽS-HZDS), Strana maďarskej koalície – Magyar Koalíció Pártja (SMK-MKP), Slovenská demokratická a kresťanská únia – demokratická strana (SDKÚ-DS), Slovenská národná strana (SNS), Smer – sociálna demokracia (Smer-SD), Kresťanskodemokratické hnutie (KDH), Sloboda a Solidarita (SaS) a Most-Híd (Most-Híd). Volebné výsledky konkrétnej strany pre dané voľby boli zohľadňované len v tom prípade, ak strana v týchto voľbách získala aspoň 5% voličských hlasov garantujúcich zastúpenie v Národnej rade SR. Výnimku tvorila len SNS, kedy sa v prípade volieb v roku 2002 jej volebný zisk pre potreby štúdie spočítaval s volebnými výsledkami PSNS (tradičný volič SNS vtedy kvôli rozkolu slovenských nacionalistov volil buď SNS alebo PSNS) a rovnako tak politické strany tradične aktívne na domácej politickej scéne ĽS-HZDS a SMK-MKP, ktoré vo voľbách v roku 2010 len tesne neprekročili 5% kvórum potrebné na vstup do parlamentu.

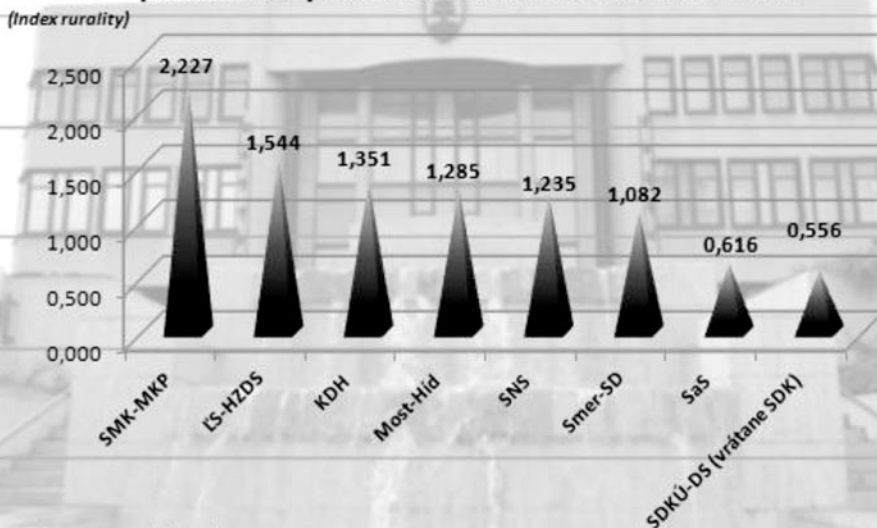
Základným indikátorom hodnotiacim urbánno-rurálny profil danej politickej strany na celoštátnej úrovni i v jednotlivých regiónoch Slovenska bol v rámci tejto práce index rurality volebných výsledkov politickej strany (v skratke index rurality strany R_s). Táto miera vyjadruje pomer medzi podielom získaných hlasov stranou vo vidieckych sídlach a podielom jej volebných výsledkov v mestských sídlach v daných parlamentných voľbách v období rokov 1998–2010. Čím je toto číslo vyššie ako 1, tým vyššia je ruralita volebných výsledkov danej strany a tým ju možno považovať za hľadiska podpory jej elektorátu za rurálnejšiu. Naopak hodnoty nižšie ako číslo 1 indikujú mestský charakter volebných výsledkov danej politickej formácie. Teda čím nižšie sú tieto hodnoty pod úrovňou čísla 1, tým skôr možno analyzovanú stranu pokladať za hľadiska štruktúry voličskej podpory za urbánnu. Na rozdiel od tejto miery, Krivý (1999) vo svojej práci aplikuje koeficient voličskej urbánnosti, ktorý vyjadruje rovnaké vzťahy, avšak videné z pozície mestského voliča. Spôsob vyčlenenia vidieckeho a mestského priestoru v rámci jednotlivých regiónov Slovenska vychádzal z rešpektovania štatutárneho kritéria definovania mesta. Zo všetkých viac ako 2900 obcí Slovenska teda presne 138 so štatútom mesta stelesňovalo mestskú časť volebných výsledkov, zvyšné reprezentovali vidiecku časť elektorátu.

3. Výsledky – ruralita volebnej podpory politických strán na celoštátnej úrovni

Výraznejšie rozdiely vo volebnom správaní elektorátu miest a vidieckych obcí sa prejavujú predovšetkým v podobe samotných volebných preferencií obyvateľov týchto dvoch značne odlišných sociálnych prostredí. Urbánno-rurálnu dimenziu volebnej podpory jednotlivých politických subjektov možno vysvetliť pomocou indexu rurality ich volebných výsledkov (graf 1). Pre komplexné pochopenie problematiky urbánno-rurálneho charakteru volebnej podpory hlavných politických subjektov na Slovensku je nevyhnutné zároveň vnímať i jeho časovú dimenziu (graf 2).

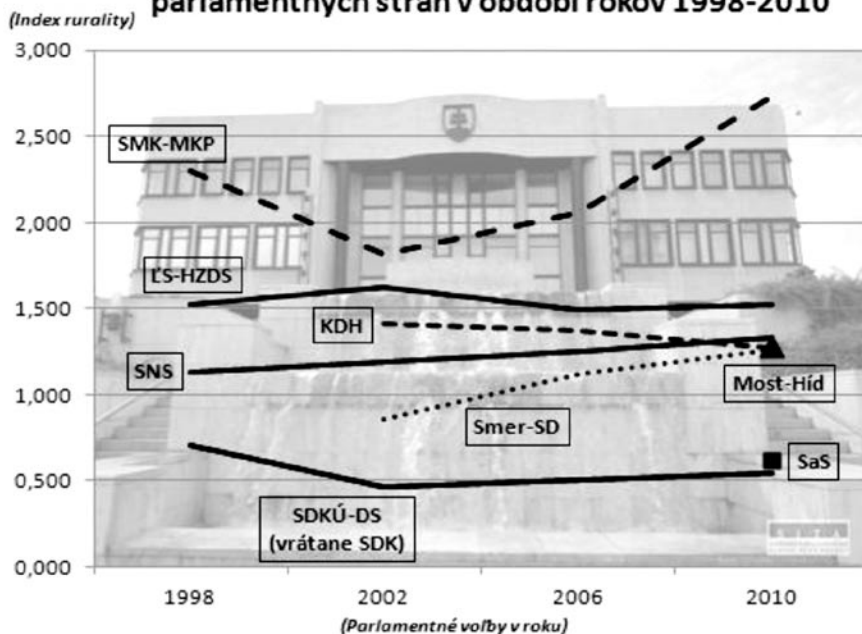
Na celoštátnej úrovni sa v sledovanom období rokov 1998–2010 vyprofilovala ako politická strana najviac závislá od hlasov pochádzajúcich z vidieka SMK-MKP, ktorej index

GRAF 1: Priemerný index rurality vybraných parlamentných strán v období rokov 1998-2010

Zdroj údajov: autor (výskum)

GRAF 2: Vývoj indexu rurality vybraných parlamentných strán v období rokov 1998-2010

Zdroj údajov: autor (výskum)

rurality volebných výsledkov dosiahol priemernú úroveň 2,227. Túto hodnotu možno interpretovať tak, že na 1000 hlasov SMK-MKP získaných v mestskom prostredí pripadá až 2227 hlasov pre stranu pochádzajúcu z vidieckeho prostredia. Pri tomto politickom subjekte je však nevyhnutné poznamenať, že výrazná ruralita jeho volebnej podpory je daná priestorovým rozmiestnením voličskej základne (obyvateľov maďarskej národnosti), ktorá však volí, ako dokazujú predchádzajúce štúdie, takmer výhradne na báze etnicity a nie teda primárne za účelom presadzovania spoločných hodnôt vidieka ako takeého. Vývoj rurality volebných výsledkov SMK-MKP bol v sledovanom období rokov 1998–2010 značne turbulentný, hoci táto strana dosiahla v každých z analyzovaných volieb absolútne najvyšší index rurality volebnej podpory spomedzi všetkých analyzovaných politických strán. Medzi parlamentnými voľbami v rokoch 1998 a 2002 zaznamenala SMK-MKP relatívne prudký prepád hodnoty tohto ukazovateľa, ktorý bol však následne vystriedaný obdobím výraznej expanzie rurality strany. V tejto súvislosti je vhodné pripomenúť, že prelomové voľby v roku 1998 boli hodnotené ako triumf mesta nad vidiekom (Krivý 1999), resp. proreformných pravicových síl nad Vladimírom Mečiarom, hoci v prípade budúcej vládnej strany SMK-MKP sa s vidinou víťazstva nad vládou garnitúrou obdobia rokov 1994–1998 mobilizoval predovšetkým vidiek južného Slovenska, na ktorý mala táto strana enormný agitačný vplyv. Za nárastom rurality volebnej podpory strany v prípade parlamentných volieb v roku 2010 možno hľadať i príspevok jeho konkurenta, novovzniknutej strany Most-Híd, ktorá na južnom Slovensku oslabilu pozíciu SMK-MKP výraznejšie v mestách než na vidieku.

Ani v prípade politického subjektu s druhým najvyšším indexom rurality volebnej podpory nemožno celkom jednoznačne hovoriť o politickej sile reálne presadzujúcej záujmy vidieckej komunity. Hoci index rurality volebných výsledkov ĽS-HZDS bol počas celej sledovanej periódy pomerne stabilný a osciloval len mierne okolo úrovne 1,500 (jediný výraznejší výkyv na úroveň 1,625 v prípade volieb v roku 2002), nemožno túto stranu definovať ako agrárnu. Pomerne výrazný rurálny profil jej volebnej podpory je totiž len teritoriálnym priemetom dominantnej konfliktnej línie druhej polovice deväťdesiatych rokov minulého storočia označovanej ako „mečiarizmus vs. antimečiarizmus“, ktorú vo svojej práci zmieňuje Madleňák (2012).

Stranou s tretím najvyšším priemerným indexom rurality jej volebnej podpory je KDH ($R_1 = 1,351$), ktorej „vidieckosť“ možno explanovať pomocou socio-priestorovej štruktúry jej voličskej základne. Strana preferenčne získava najmä v prostredí s vysokým zastúpením rímskokatolíckych veriacich. Ide teda predovšetkým o rurálne oblasti udržiavajúce si konzervatívne kresťanské hodnoty, pričom v mestách sa zasa výraznejšie presadzujú strany s liberálnym hodnotovým vybavením. Tieto východiskové podmienky tak obmedzujú priestor na ďalšie posilňovanie pozície strán konzervatívneho zamerania v urbánnom prostredí. V prípade KDH môžeme v sledovanom období hovoriť o miernom poklese rurality jej volebnej podpory.

Most-Híd ako druhá strana slovenského politického spektra výraznejším spôsobom presadzujúca spoločensko-ekonomické témy národnostných menšín (najmä maďarskej) dosiahla v ukazovateli indexu rurality v porovnaní s SMK-MKP oveľa nižšiu priemernú hodnotu ($R_1 = 1,285$), čo značí, že jej volebná podpora nie je tak striktno rurálna. Jej elektorát je tvorený podobne predovšetkým obyvateľmi maďarskej národnosti, avšak na rozdiel od SMK-MKP časť jej volebných výsledkov tvoria aj hlasy obyvateľov iných národností žijúcich predovšetkým v mestskom prostredí, čo spôsobuje korekciu rurality strany.

Mierne rurálnejší charakter volebnej podpory vykazovala v sledovanom období taktiež SNS ($R_i = 1,235$), ktorá však v deväťdesiatych rokoch minulého storočia nachádzala voličov najmä v urbánnom prostredí. Túto zmenu urbánno-rurálnej profilácie strany potvrdzuje i mierny nárast hodnôt indexu rurality SNS za skúmanú periódu rokov 1998–2010.

V prípade najúspešnejšej strany poslednej dekády, Smeru-SD, dosahovala miera urbánno-rurálnej dimenzie ich volebnej podpory za sledované obdobie len priemerné hodnoty ($R_i = 1,082$). Opora plynúca z oboch prostredí je veľmi dôležitá najmä z hľadiska ochrany pred rizikom prudkého prepadu (na slovenské pomery) netypicky vysokej volebnej podpory politického subjektu. Súčasná vládna strana sa však začala postupom času spoliehať vo zvýšenej miere na volebnú podporu plynúcu z rurálneho prostredia ($R_{i2002} = 0,863 \rightarrow R_{i2010} = 1,285$). Z „mestského“ politického subjektu sa tak za relatívne krátke obdobie stáva subjekt „vidiecky“.

Za tradičného reprezentanta mestského voliča tak možno označiť pravicovú SDKÚ-DS, ktorej index rurality volebných výsledkov dosiahol absolútne najnižšiu priemernú hodnotu spomedzi všetkých uvažovaných strán ($R_i = 0,556$). Znamená to, že z troch volebných hlasov získaných stranou pochádzajú dva z mestského prostredia. Tieto zistenia nie sú prekvapivé, nakoľko stranu tradične podporujú najmä vysokoškolsky vzdelaní ľudia pracujúci v terciálnom a kvartérnom sektore hospodárstva (Mesežnikov et al. 2003), pričom tieto odvetvia sú viazané takmer výhradne na urbanizovaný priestor. Index rurality najsilnejšej pravicovej strany minulej dekády bol v rámci analyzovaného obdobia najvyšší vo voľbách v roku 1998, čo môže byť v súvislosti s týmto politickým subjektom do určitej miery prekvapivé, nakoľko práve voľby do NR SR v spomínanom roku boli hodnotené ako víťazstvo mesta nad vidiekom. V prípade vtedajšej predvolebnej koalície SDK bolo teda možné očakávať relatívne nižší index rurality, hoci i vtedy len mierne presahoval hodnotu 0,700. Treba však zdôrazniť, že súčasťou politickej alternatívy SDK bolo viacero politických subjektov vrátane KDĽ, ktorého vidiecke hlasy tak upravovali index rurality celej predvolebnej koalície smerom nahor. O štyri roky neskôr, už v prípade novovzniknutej SDKÚ, index rurality strany pomerne výrazne klesol (o hodnotu viac ako 0,200) a v nasledujúcom období zaznamenal len mierny nárast, ktorý však neohrozil pozíciu strany ako dlhodobo najurbánnejšej v rámci slovenského politického spektra.

Výrazne mestské volebné výsledky v súčasnosti eviduje i neoliberálna SaS ($R_i = 0,616$), ktorá oslovuje voliča z podobného prostredia ako SDKÚ-DS.

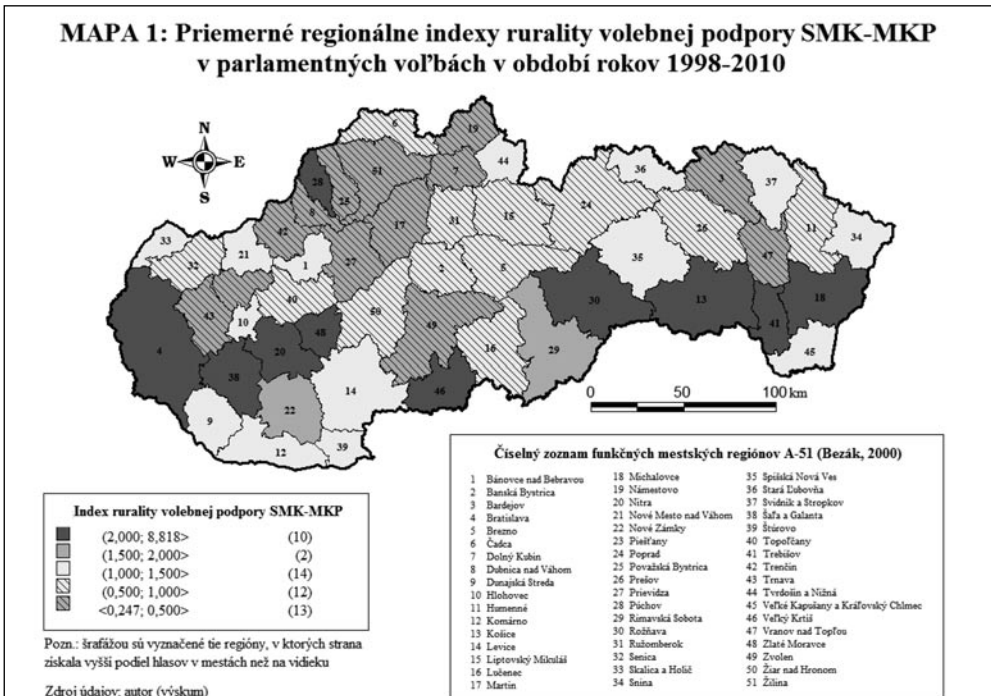
4. Výsledky – ruralita volebnej podpory politických strán na regionálnej úrovni

Urbánno-rurálna dimenzia volebnej podpory jednotlivých politických strán má však takisto svoje regionálne špecifiká, ktoré si teraz priblížime.

V sledovanom období parlamentných volieb uskutočnených v rokoch 1998–2010 bola stranou s jednoznačne najvyšším indexom rurality volebnej podpory Strana maďarskej koalície (SMK-MKP). Pre tradičnú stranu maďarskej menšiny žijúcej na Slovensku je však typická mimoriadne vysoká priestorová koncentrácia rurality jej volebnej podpory. Svedčí o tom i skutočnosť, že len v polovici regiónov Slovenska registrovala strana index rurality vyšší ako 1,000 (mapa 1). Kým v južných častiach krajiny charakteristických vysokým zastúpením obyvateľstva maďarskej národnosti na vidieku dosahovala extrémne vysoké hodnoty indexu

rurality jej volebnej podpory, v ostatných častiach Slovenska sa táto miera zväčša pohybovala pod úrovňou 1,000, čo znamená, že jej preferenčná podpora v týchto oblastiach plynula najmä z miest. Treba však poznamenať, že v týchto častiach krajiny išlo len o marginálnu podporu miestneho obyvateľstva. Najvyšší index rurality volebných výsledkov evidovala SMK-MKP v regiónoch Veľký Krtíš, Nitra, Bratislava, Zlaté Moravce, Púchov, Šaľa a Galanta, Michalovce, Rožňava, Trebišov a Košice, kde sa táto miera pohybovala nad úrovňou 2,000. Trochu prekvapivá je prítomnosť Púchova v tomto súbore regiónov, ktorého špecifickosť je daná najmä nízkou početnosťou hlasov SMK-MKP vo vidieckom priestore tohto regiónu situovaného na strednom Považí a predovšetkým v samotnom meste Púchov¹. Naopak najnižšia ruralita volebných ziskov strany bola zaznamenaná v regiónoch Martin, Prievidza, Zvolen, Piešťany, Trenčín, Žilina, Námestovo, Dolný Kubín, Bardejov, Považská Bystrica, Vranov nad Topľou, Trnava a Dubnica nad Váhom, v ktorých tento indikátor dosahoval hodnoty pod hranicou 0,500. Ide zväčša o regióny typické veľmi nízkym, takmer nulovým zastúpením obyvateľstva maďarskej národnosti. Pokiaľ strana v regióne získala istý počet hlasov, bolo to spravidla v populačne väčšom mestskom prostredí, čo udržovalo hodnoty indexu rurality pomerne hlboko pod hranicou 1,000. V prípade SMK-MKP možno z hľadiska priestorovej kompozície hodnôt indexu rurality volebných výsledkov vysloviť presne opačné závery než pri ĽS-HZDS – južné oblasti Slovenska sú charakteristické vysokými hodnotami indexu rurality volebnej podpory SMK-MKP, severné naopak veľmi nízkymi.

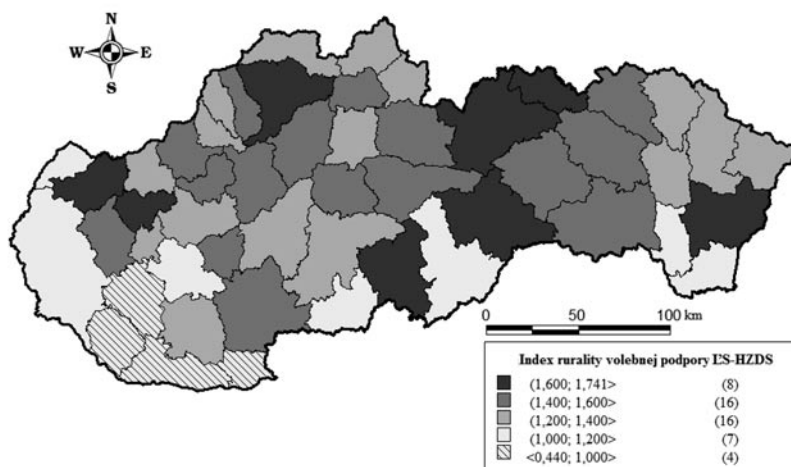
MAPA 1: Priemerné regionálne indexy rurality volebnej podpory SMK-MKP v parlamentných voľbách v období rokov 1998–2010

Ľudová strana – Hnutie za demokratické Slovensko (ĽS-HZDS) predstavuje politický subjekt, ktorý vykazuje hneď po SMK-MKP druhú najvyššiu ruralitu svojej volebnej podpory.

Až v 47 z celkovo 51 funkčných mestských regiónov Slovenska ťažila strana zo zvýšenej podpory vidieka, len vo zvyšných štyroch dosiahla lepšie percento hlasov naopak v mestskom prostredí (mapa 2). Najvyššiu ruralitu volebných ziskov zaznamenala strana v regiónoch Michalovce, Žilina, Stará Ľubovňa, Senica, Poprad, Lučenec, Piešťany, Rožňava, Bardejov, Martin, Trenčín, Spišská Nová Ves, Banská Bystrica a Brezno, kde index rurality získaných hlasov ĽS-HZDS vo voľbách dosahoval hodnoty nad hranicou 1,500. Naopak index rurality strany vykazoval hodnoty pod hranicou 1,000 v spomínaných štyroch regiónoch na juhozápade Slovenska, konkrétne v Štúrove, Dunajskej Strede, Šali a Galante a v Komárne. Vo všeobecnosti možno povedať, že na juhozápade a v niektorých južne situovaných regiónoch stredného a východného Slovenska dosahovala strana citeľne nižší index rurality svojej volebnej podpory ako v ostatných častiach krajiny. Tento trend je daný predovšetkým priestorovou kompozíciou národnostnej štruktúry obyvateľstva a veľkostnej štruktúry obcí Slovenskej republiky.

MAPA 2: Priemerné regionálne indexy rurality volebnej podpory ĽS-HZDS v parlamentných voľbách v období rokov 1998-2010

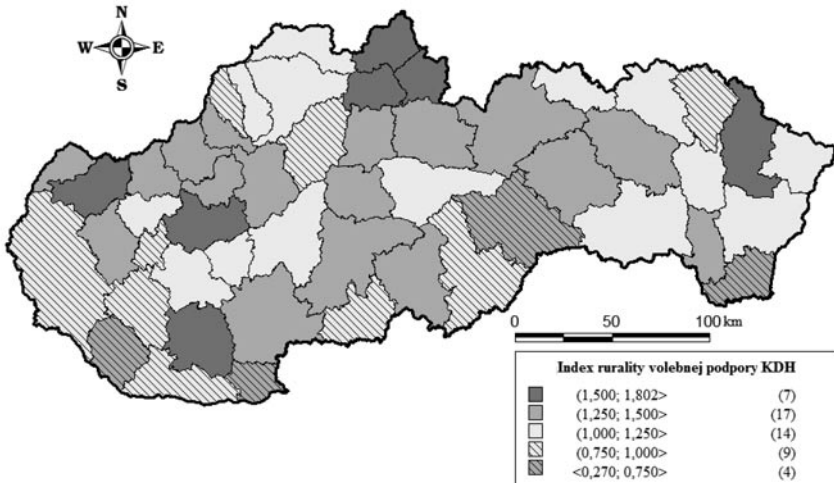
Pozn.: Šrafičou sú vyznačené tie regióny, v ktorých strana získala vyšší podiel hlasov v mestách než v vidieku

Zdroj údajov: autor (výskum)

Za tradičného aktéra pôsobiaceho na slovenskej politickej scéne možno považovať Kresťanskodemokratické hnutie (KDH). Tento subjekt sa radí k tým politickým stranám, ktoré medzi rokmi 2002–2010 dosiahli pomerne vysokú úroveň rurality volebnej podpory. Toto tvrdenie podporuje i fakt, že kresťanskí demokrati až v 38 regiónoch Slovenska dokázali bodovať výraznejšie u vidieckeho obyvateľstva v porovnaní s mestským (mapa 3), čo možno pripísať pôsobeniu konzervatívno-liberálnej konfliktnéj línie, ktorá má na Slovensku pomerne výrazné urbánno-rurálne rozhranie typické zvýšenou podporou konzervatívnych kresťanskodemokratických hodnôt najmä v prípade vidieckeho elektorátu. Najvýraznejší bol tento rozdiel v regiónoch Humenné, Tvrdošín a Nižná, Dolný Kubín, Námestovo, Topoľčany, Senica a Nové

Zámky, v ktorých sa index rurality volebnej podpory hnutia pohyboval nad hranicou 1,500. Za prekvapivú možno pokladať rurálnu pozíciu KDĽH v regióne Nových Zámok, keďže v oblastiach s vysokými volebnými ziskami strán maďarskej menšiny sa ostatným politickým subjektom zvykne ako tak „dariť“ v mestskom prostredí. Najnižšiu ruralnosť strana prejavovala v regiónoch Štúrovo, Dunajská Streda, Veľké Kapušany a Kráľovský Chlmec, Rožňava, Šaľa a Galanta, Rimavská Sobota, Komárno, Svidník a Stropkov, Púchov, Veľký Krtíš, Bratislava, Martin a Hlohovec, kde bol index rurality v prípade KDĽH evidovaný pod hranicou 1,000. Hnutiu sa preferenčne darilo viac v urbánnom ako rurálnom prostredí na juhozápade krajiny a juhu stredného Slovenska, zatiaľ čo vidiek ho podporoval výraznejšie najmä na Orave.

MAPA 3: Priemerné regionálne indexy rurality volebnej podpory KDĽH v parlamentných voľbách v období rokov 2002-2010

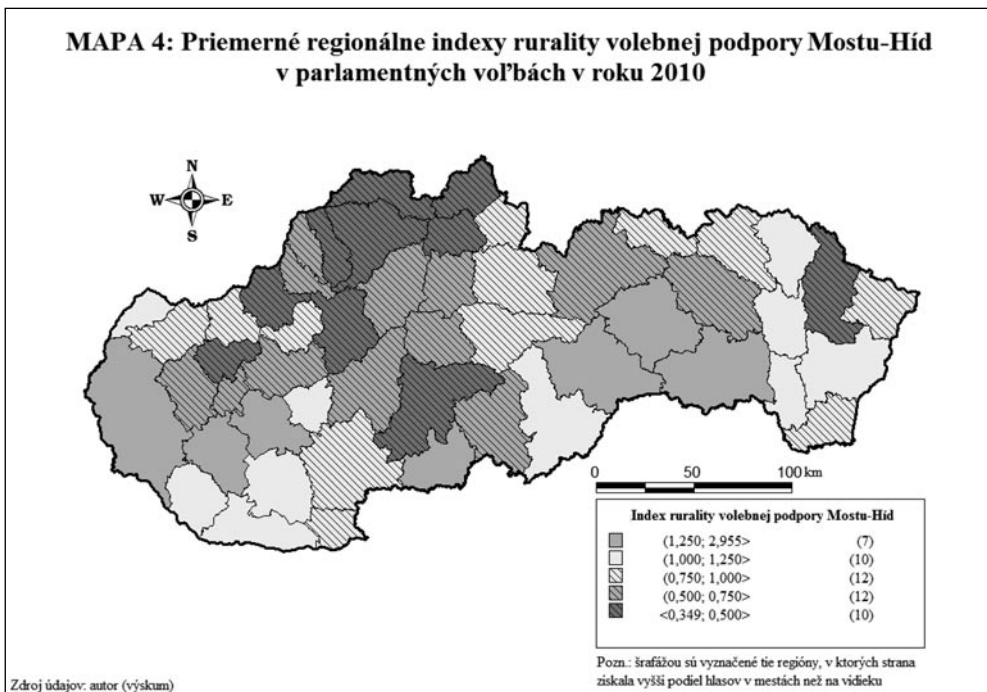
Zdroj údajov: autor (výskum)

Pozn.: šrafiťou sú vyznačené tie regióny, v ktorých strana získala vyšší podiel hlasov v mestách než na vidieku

Ďalším analyzovaným subjektom z hľadiska urbánno-rurálnej dimenzie volebných výsledkov meranej indexom rurality volebnej podpory je mladá politická strana Most-Híd, ktorú od parlamentných volieb v roku 2010 možno považovať za alternatívu ku klasickej strane maďarskej menšiny žijúcej na Slovensku – SMK-MKP. Rozdiel medzi týmito etnickými stranami je v tom, že Most-Híd dokázal dosiahnuť nezanedbateľný počet hlasov i v regiónoch, v ktorých SMK-MKP mala už tradične takmer nulovú volebnú podporu. Volebná podpora Mostu-Híd je teda v porovnaní s SMK-MKP o čosi menej priestorovo koncentrovaná. Strana dosiahla pri dvoch tretinách regiónov Slovenska index rurality nižší ako 1, čo svedčí o menšej závislosti Mostu-Híd od elektorátu vidieka južného Slovenska v porovnaní s SMK-MKP (mapa 4). Najvyšší index rurality volebnej podpory tejto strany bol evidovaný v regiónoch Nitra, Veľký Krtíš, Šaľa a Galanta, Bratislava, Spišská Nová Ves, Košice, Rožňava, Trebišov,

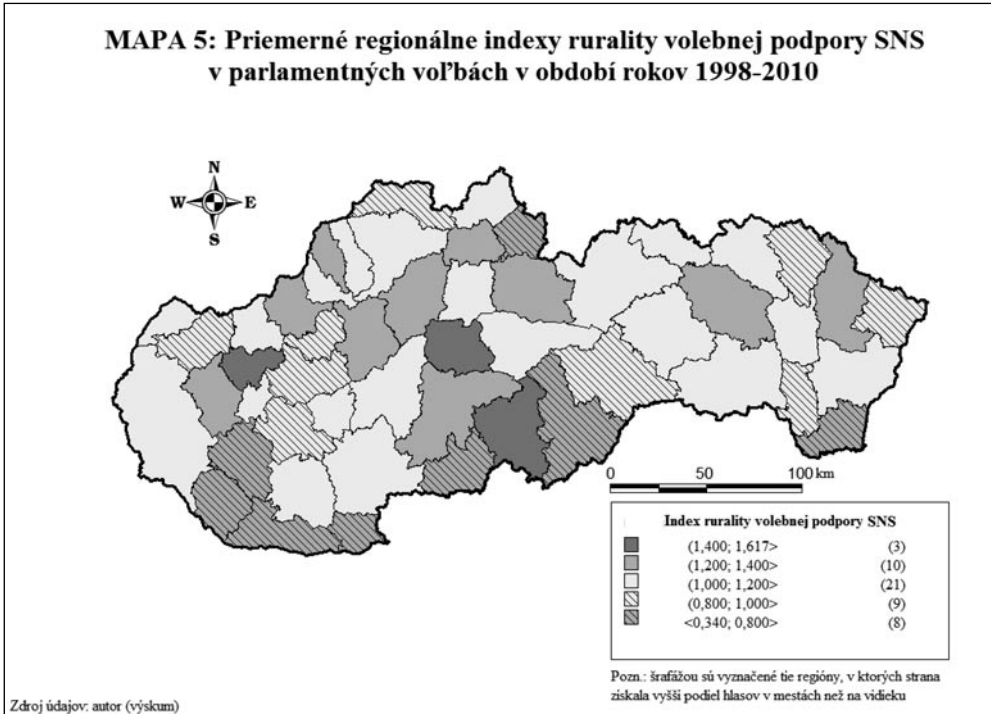
Rimavská Sobota, Skalica a Holič, Zlaté Moravce a Michalovce, v ktorých prekračoval hranicu 1,100. Urbánnosť volebných výsledkov Mostu-Híd sa najvýraznejšie prejavila v regiónoch Žilina, Námestovo, Piešťany, Trenčín, Čadca, Humenné, Považská Bystrica, Zvolen, Prievidza a Dolný Kubín, v prípade ktorých sa index rurality volebných ziskov strany pohyboval v pásme pod hodnotou 0,500, čo bolo spôsobené minimálnymi volebnými ziskami strany najmä vo vidieckych obciach týchto oblastí. Strane teda najviac pomohol vidiek na južnom a juhozápadnom Slovensku, naopak najmenej na severozápade územia, čo sa prejavilo jej nižším indexom rurality v tejto časti krajiny.

MAPA 4: Priemerné regionálne indexy rurality volebnej podpory Mostu-Híd v parlamentných voľbách v roku 2010

Slovenská národná strana (SNS) patrí k tým politickým subjektom, ktoré sa na celoslovenskej úrovni tešia sympatiám skôr vidieckej časti populácie, hoci v minulosti bola atraktívna najmä pre mestského voliča. V sledovanom období rokov 1998–2010 oslovila strana vyšší relatívny počet voličov na vidieku než v mestách až v dvoch tretinách regiónov (mapa 5). Vôbec najvyšší index rurality volebnej podpory Slovenskej národnej strany bol evidovaný v regiónoch Lučenec, Piešťany, Banská Bystrica, Prešov, Humenné, Dolný Kubín, Trnava, Púchov a Liptovský Mikuláš, kde index rurality SNS predstavoval hodnoty vyššie ako 1,250. Mestský priestor tu zohrával dôležitejšiu úlohu v prípade volebných výsledkov iných politických subjektov. Naopak najnižšiu úroveň dosahoval tento indikátor v regiónoch Dunajská Streda, Štúrovo, Veľký Krtíš, Veľké Kapušany a Kráľovský Chlmec, Šaľa a Galanta, Komárno, Rimavská Sobota a Tvrdošín a Nižná, kde sa index rurality volebnej podpory SNS pohyboval pod úrovňou 0,750. Sú to prevažne územia, v ktorých vidiecku časť populácie tvorí najmä obyvatelia maďarskej národnosti (s výnimkou oravského regiónu Tvrdošín a Nižná), čo sa

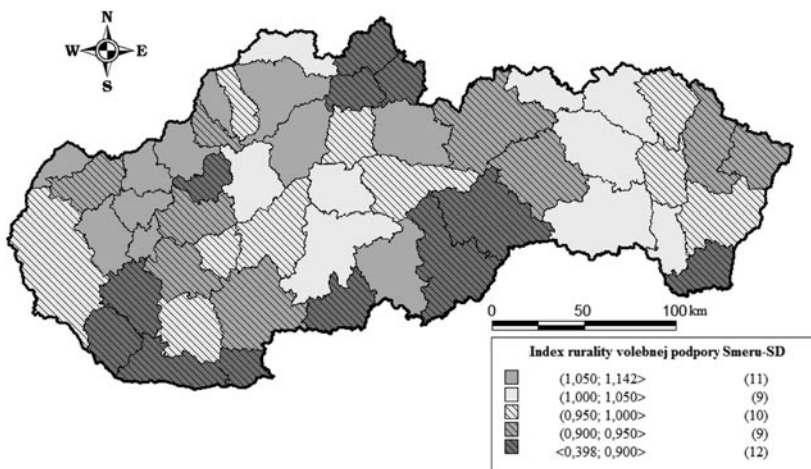
odzrkadľuje i na relatívne nízkej hodnote samotného indexu rurality volebných ziskov tejto strany. Vo všeobecnosti možno konštatovať, že najvyšší počet regiónov s prevahou mestských hlasov nad vidieckymi v rámci volebnej podpory SNS bol registrovaný na západe krajiny, na juhu stredného Slovenska a na juhovýchode, kým zvyšné časti republiky sa vo vzťahu k volebnému výsledku strany v zásade vyznačovali zvýšenou podporou vidieka.

Vítaz posledných troch parlamentných volieb (2006, 2010 a 2012), strana Smer – sociálna demokracia (Smer-SD), sa za skúmanú periódu tešil takmer rovnakej relatívnej podpore obyvateľstva v mestách i na vidieku. Na regionálnej úrovni sú jeho volebné výsledky charakteristické pomerne malým rozdielom v hodnotách indexu rurality medzi jednotlivými oblasťami Slovenska (mapa 6). U výraznej väčšiny regiónov (najmä s výnimkou tých s vysokou priestorovou koncentráciou obyvateľstva maďarskej národnosti) sa dosahovaná úroveň tohto indikátora v prípade strany Smer-SD pohybovala v relatívne úzkom intervale hodnôt od 0,900 po 1,100. Znamená to, že strana bola schopná ponúknuť program, ktorý bol rovnako atraktívny pre mesto i vidiek, a to takmer na celom území Slovenska. Najvyšší index rurality bol v prípade najsilnejšej strany posledného obdobia evidovaný v regiónoch Piešťany, Lučenec, Martin, Trenčín, Žilina, Hlohovec, Púchov, Nové Mesto nad Váhom, Trnava, Skalica a Holíč, Liptovský Mikuláš, Banská Bystrica, Bardejov, Košice, Trebišov, Zvolen, Čadca, Prievidza, Prešov a Stará Ľubovňa, v ktorých táto miera prekročila hranicu 1,000. Naopak najnižšiu rurálnosť svojich volebných ziskov pocítil Smer-SD v regiónoch Štúrovo, Dunajská Streda, Veľký Krtíš, Komárno, Šaľa a Galanta, Veľké Kapušany a Kráľovský Chlmec a v regióne Rimavská Sobota, kde index rurality dosahoval hodnoty nižšie ako 0,750. Súčasná

vládna strana sa v troch pätinách regiónov Slovenska vyprofilovala ako urbánna strana, avšak v analyzovanom období bol zároveň registrovaný kontinuálny rast rurality jej volebnej podpory. Viac v meste ako na vidieku sa Smeru-SD darilo na južnom a juhozápadnom Slovensku a vyšší podiel urbánnych ako rurálnych voličov dokázala osloviť takisto na Orave. Naopak najvyššiu ruralitu volebnej podpory strany prejavovalo najmä Považie.

MAPA 6: Priemerné regionálne indexy rurality volebnej podpory Smeru-SD v parlamentných voľbách v období rokov 2002 -2010

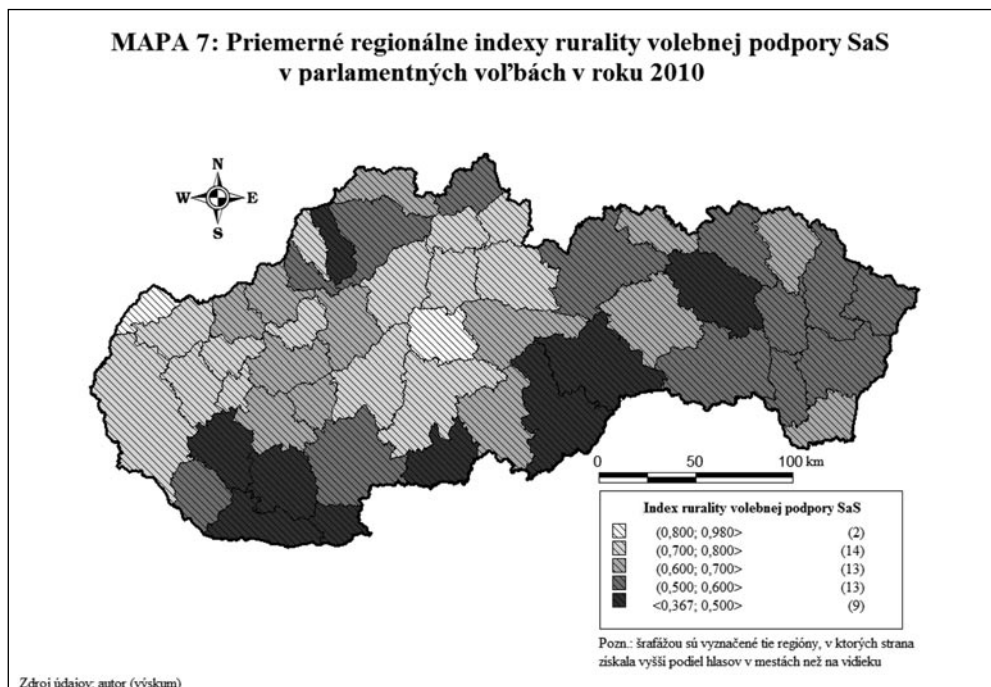

Pozn.: šrafožou sú vyznačené tie regióny, v ktorých strana získala vyšší podiel hlasov v mestách než na vidieku

Zdroj údajov: autor (výskum)

V prípade strany Sloboda a Solidarita (SaS) ide o pravicovú stranu liberálneho typu, ktorá veľmi rýchlo po založení oslovila dostatočný počet obyvateľov na to, aby dosiahla výrazný volebný úspech a obsadila kreslá v Národnej rade Slovenskej republiky. Udialo sa tak pri parlamentných voľbách v roku 2010. Rovnako ako kedysi iný liberálny politický subjekt, Aliancia nového občana (ANO), i ona sa teší výrazným volebným ziskom predovšetkým v mestskom prostredí. Rozdiel medzi týmito politickými subjektmi je však v tom, že kým v roku 2002 dnes už preferenčne periférna ANO bodovala najmä na strednom a východnom Slovensku, strane SaS sa dnes darí najmä v strednej a západnej časti krajiny. Rovnako však ani v jednom regióne Slovenskej republiky nedosiahla v jeho vidieckych obciach lepší volebný výsledok ako práve v mestách, čo zvyrazňuje jej urbánnosť (mapa 7). Najvyšší index rurality vykazoval predstavovaný liberálny subjekt v regiónoch Skalica a Holíč, Banská Bystrica, Trnava, Bratislava, Žiar nad Hronom, Tvrdošín a Nižná, Zvolen a Liptovský Mikuláš ($R_1 = <0,750; 0,980>$), čo bolo zapríčinené najmä významnou podporou SaS deklarovanou i vidiekom týchto regiónov. Naopak najviac mestské boli volebné výsledky tejto strany v regiónoch Komárno, Šaľa a Galanta, Veľký Krtíš, Považská Bystrica, Štúrovo, Rimavská Sobota, Rožňava a Nové Zámky, kde sa index rurality SaS pohyboval pod hranicou 0,500.

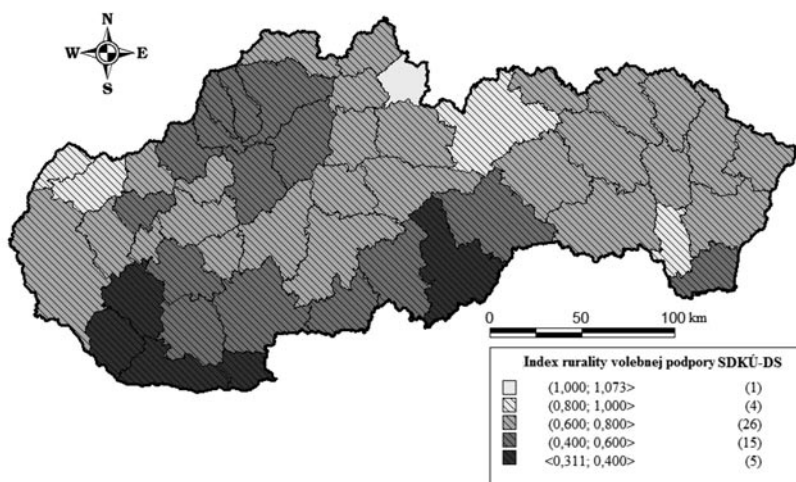
Pre rurálny priestor regiónov s vysokým zastúpením obyvateľstva maďarskej národnosti je typické to, že iné politické subjekty ako SMK-MKP resp. Most-Híd tu vzhľadom na etnickú štruktúru týchto oblastí nemajú prakticky žiadnu šancu volebne bodovať. Preto v regiónoch južného Slovenska vykazujú spravidla veľmi nízke indexy rurality svojej volebnej podpory. SaS dosahovala najvyššie hodnoty tohto indikátora najmä v centrálnej a západnej časti Slovenska, kým najnižšie boli pozorované na južnom a východnom Slovensku, sčasti i na hornom Považí a hornej Orave.

Pre posledný analyzovaný politický subjekt, Slovenskú demokratickú a kresťanskú úniu – demokratickú stranu (SDKÚ-DS), je typická mimoriadna urbánnosť jeho volebnej podpory, čo predpokladá veľmi nízke hodnoty indexu rurality volebných výsledkov tohto politického subjektu. Len v jedinom regióne Slovenska dosiahla strana za celé sledované obdobie vyššie percento hlasov vo vidieckom prostredí než v mestskom (mapa 8). Je ním oravský región Tvrdošín a Nižná. Orava ako taká je z politicko preferenčného pohľadu špecifická tým, že pravicovým stranám sa tu darí paradoxne viac na vidieku ako v mestách a ich najväčšiemu politickému súperovi, Smeru-SD, naopak predovšetkým v mestskom prostredí. Vo zvyšných päťdesiatich regiónoch Slovenska bol však niekdajšiemu pravicovému lídrovi oporou urbánny priestor. Najvyšší index rurality svojej podpory dosiahla SDKÚ-DS v už spomínanom regióne Tvrdošín a Nižná ($R_i = 1,073$), tesne pod hranicou 1,000 sa jeho hodnoty pohybovali ešte v prípade regiónov Skalica a Holíč, Trebišov, Senica, Poprad a Námestovo (R_i od 0,750 po 1,000). V týchto oblastiach sa strane pomerne slušne darilo aj vo vidieckom prostredí a preto tu bol index rurality v porovnaní s celoslovenským priemerom SDKÚ-DS na nadpriemer-

nej úrovni. Naopak najnižší index rurality volebnej podpory registrovala strana v regiónoch Komárno, Štúrovo, Dunajská Streda, Šaľa a Galanta, Rimavská Sobota, Považská Bystrica, Nové Zámky, Žilina a Rožňava, kde táto miera neprekročila hodnotu $R_i = 0,500$. V rurálnych častiach týchto regiónov vďaka dominancii iných politických síl (najmä SMK-MKP, ale i ĽS-HZDS či Smeru-SD) zabodoval pravicový líder minulej dekády na vidieku len minimálne a preto index rurality pri jeho zvýšených volebných ziskoch v mestskom prostredí dosiahol v prípade spomínaných regiónov absolútne najnižšie hodnoty. SDKÚ-DS registrovala najvyššiu urbánnosť svojej volebnej podpory na južnom Slovensku v regiónoch situovaných pozdĺž hranice s Maďarskom a takisto na Považí, Hornej Nitre a Turci. Ostatné územie Slovenska bolo typické nižšou mierou urbánnosti volebných výsledkov donedávna najsilnejšej pravicovej strany.

MAPA 8: Priemerné regionálne indexy rurality volebnej podpory SDKÚ-DS (vrátane SDK) v parlamentných voľbách v období rokov 1998-2010

Pozn.: Šrafičkou sú vyznačené tie regióny, v ktorých strana získala vyšší podiel hlasov v mestách než na vidieku

Zdroj údajov: autor (výskum)

5. Záver

V rámci slovenského stranického spektra de facto už takmer dve desaťročia nenachádzame politickú formáciu disponujúcu výraznejšou podporou u občanov, ktorá by na politickej scéne rigorózne obhajovala záujmy agrárneho sektoru a vidieka ako takého. Volebný program rozhodujúcich strán dlhodobo formujúcich slovenskú politiku nedostatočne akcentuje tematiku podpory vidieka či koncepciu trvalo udržateľného rozvoja rurálnych komunít. Nezaujím politicky obhajovať špecifické potreby vidieckeho obyvateľstva súvisí do značnej miery so socio-ekonomickými implikáciami transformačného procesu nastúpeného u nás po roku

1989, ktorý negatívne zasiahol najmä rurálne oblasti krajiny výrazne závislé na produkcii primárneho sektoru ekonomiky, ktorého príspevok na tvorbe hrubého domáceho produktu či zamestnanosti v hospodárstve v čase neustále klesá.

Ako najviac závislá od preferenčnej podpory vidieka sa v záujmovej perióde rokov 1998–2010 vyformovala SMK-MKP. V tejto súvislosti však netreba zabúdať na fakt, že výrazne rurálny charakter jej volebnej podpory je predovšetkým prejavom teritoriálnej kompozície elektorátu strany (t.j. občanov maďarskej národnosti), ktorý hlasuje takmer výlučne na báze etnicity či ako dôsledok socio-ekonomickej konfliktnej línie a teda nie primárne s vidinou zdieľania spoločných hodnôt typických pre rurálnu komunitu. V prípade posledných zo série analyzovaných volieb možno posilnenie charakteru rurality jej volebnej podpory vysvetliť tým spôsobom, že nový politický subjekt narábajúci s podobnou agendou, Most-Híd, sa dokázal výraznejšie presadiť na úkor SMK-MKP predovšetkým v urbánnom priestore južného Slovenska, čo ruralitu volebných ziskov tejto strany markantne posilnilo. Preferenčná podpora Mostu-Híd je v porovnaní s SMK-MKP teritoriálne menej koncentrovaná. Strana evidovala až pri dvoch tretinách regiónov Slovenska index rurality pod hranicou 1, čo vypovedá o nižšej miere adície Mostu-Híd od elektorátu vidieka južného Slovenska pri porovnaní s jeho konkurentom. Pre klasického reprezentanta záujmov maďarskej menšiny žijúcej v Slovenskej republike je však príznačná extrémne vysoká územná koncentrácia rurality jej podpory vo voľbách. Kým v južných oblastiach krajiny typickým vysokým podielom občanov maďarskej národnosti registrovala strana nadpriemernú ruralitu v jej volebných výsledkoch, v ostatných regiónoch získavala hlasy predovšetkým v urbánnom prostredí, ktoré ju však i tak príliš výrazne mimo územia južného Slovenska nepodporovalo.

Politickú stranu s vôbec druhou najvyššou ruralitou volebnej podpory nie je taktiež možné chápať ako reprezentanta hodnôt a potrieb rurálneho voliča. Hoci bol index rurality volebných ziskov ĽS-HZDS počas celého skúmaného obdobia stabilizovaný na pomerne vysokej úrovni, nemožno tento politický subjekt označiť za agrárny, a to i napriek tomu, že až v 47 z celkovo 51 regiónov Slovenska sa strana tešila zvýšenej volebnej podpore u vidieckeho obyvateľstva. Až na pár výnimiek generálne platí, že mimo územia južného pásu Slovenska registrovala strana pomerne vysoký index rurality vlastných volebných výsledkov, čoho príčinu však možno hľadať najmä v teritoriálnej mozaike národnostnej štruktúry obyvateľstva a veľkostnej štruktúry obcí Slovenskej republiky.

Elektorát dlhodobo najsilnejšej politickej strany u nás, Smeru-SD, sa v záujmovej perióde vyznačoval postupnou zmenou charakteru svojho urbánno-rurálneho profilu. V jej prípade možno hovoriť o latentnej migrácii volebnej podpory v smere z mesta na vidiek, čoho dôkazom je vyššie tempo kumulácie jej volebných ziskov v prípade rurálneho prostredia zaznamenané v poslednom období. V regionálnom kontexte sa volebné výsledky súčasnej vládnej strany z hľadiska miery ich rurality odlišujú len minimálne. Možno preto predpokladať, že strana dokázala ponúknuť politický program podporený adekvátnou volebnou stratégiou a prostredníctvom nich osloviť urbánneho i rurálneho voliča vo výraznej väčšine regiónov Slovenska. O podporu mestských voličov sa Smer-SD uchádzal najmä v oblasti južného a juhozápadného Slovenska, mesto oproti vidieku podporilo stranu výraznejším spôsobom i na Orave. Naopak Považie predstavuje región, v ktorom Smer-SD oslovuje predovšetkým rurálnu časť elektorátu.

Pravicová SDKÚ-DS je dlhodobo považovaná za stranického reprezentanta urbánnych hodnôt. Potvrďuje to i index rurality jej volebnej podpory, ktorý je od volieb k voľbám na

stabilne nízkej úrovni. Ilustruje to i tá skutočnosť, že v období rokov 1998–2010 bol len v jedinom regióne Slovenska registrovaný vyšší volebný zisk v minulosti najsilnejšej pravicovej strany v rurálnom priestore v porovnaní s urbánnym. V prípade neoliberalnej SaS pôsobiacej na slovenskej politickej scéne od roku 2009 bol relatívny počet voličov strany vo všetkých regiónoch Slovenska vyšší v mestskom než vidieckom prostredí, čo podčiarkuje vyhranenú urbánnosť jej voličskej základne.

Poznámka:

1. Index rurality volebnej podpory vyjadruje pomer medzi podielom získaných hlasov stranou vo vidieckych sídlach a podielom jej volebných výsledkov v mestských sídlach pri príležitosti parlamentných volieb v období rokov 1998–2010. Čím je toto číslo vyššie ako 1, tým vyššia je ruralita volebných výsledkov danej strany a tým ju možno považovať z hľadiska podpory jej elektorátu za rurálnejšiu. Naopak hodnoty nižšie ako číslo 1 indikujú mestský charakter volebných výsledkov danej politickej formácie. Teda čím nižšie sú tieto hodnoty pod úrovňou čísla 1, tým skôr možno analyzovanú stranu pokladať z hľadiska štruktúry voličskej podpory za urbánnu.

Použité zdroje:

- Baráth, Juraj et al. 1995. „Analýza stability územia volebnej podpory vybraných politických strán (na základe výsledkov volieb 1990, 1992 a 1994).“ *Geografický časopis* 4, č. 47, 247–259.
- Bezák, Anton. 2000. „Funkčné mestské regióny na Slovensku.“ *Geographia Slovaca* 15, č. 1, 7–89.
- Cungu, Azeta a Swinnen, Johan. 1999. „Albania’s radical agrarian reform.“ *Economic Development and Cultural Change* 47, č. 3, 605–619.
- Czaková, Gabriela. 2008. „Suburbanizácia mesta Nitra v roku 2005.“ In: *Mladí vedci 2008: vedecké práce doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 431–439.
- Johannsen, Lars. 2000. *The Constitution and Democracy: The Choice and Consequence of the Constitution in Post-Communist Countries*. Aarhus: Politica.
- Johannsen, Lars. 2003. „The foundation of the state: emerging urban-rural cleavages in transition countries.“ *Communist and Post-Communist Studies* 36, č. 3, 291–309.
- Krivý, Vladimír. 1999. „Územné celky a skupiny obcí v parlamentných voľbách 1998.“ *Sociológia* 31, č. 1, 51–77.
- Krivý, Vladimír. 2000. *Politické orientácie na Slovensku – skupinové profily*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky.
- Krivý, Vladimír. 2003. „Volebné výsledky a trendy (Voliči).“ In: *Slovenské voľby 02’ – výsledky, dôsledky, súvislosti*. Eds. Grigorij Mesežnikov et al. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky.
- Krivý, Vladimír et al. 1996. *Slovensko a jeho regióny – sociokultúrne súvislosti volebného správania*. Bratislava: Nadácia Média.
- Lemel, Harold. 1998. „Rural land privatization and distribution in Albania: evidence from the field.“ *Europe-Asia Studies* 50, č. 1, 121–140.
- Lerman, Zvi. 1999. *Agriculture in ECE and CIS: from common heritage to divergence. Land Policy Paper*. Washington, DC: World Bank Land Policy Network.
- Lipset, Seymour Martin a Rokkan, Stein. 1967. *Party Systems and Voter Alignments: Cross-national Perspectives*. London: Collier-Macmillan.
- Madleňák, Tibor. 2012. *Regionálna diferenciacia volebného správania na Slovensku (1998–2010)*. Bratislava: Veda.

- Mathijs, Erik a Swinnen, Johan. 1998. „The economic of agricultural decollectivization in East Central Europe and the former Soviet Union.“ *Economic Development and Cultural Change* 47, č. 1, 1–26.
- Matlovič, René a Sedláková, Alena. 2004. „Suburbanizácia – transformačný proces priestorovej organizácie postkomunistických miest (empirický príklad Prešova).“ *Fólia geographica* 7, 75–101.
- Mesežnikov, Grigorij et al. 2003. *Slovenské voľby 02’ – výsledky, dôsledky, súvislosti*. Bratislava: Inštitút pre verejnú otázku.
- Mihalisko, Kathleen. 1997. „Belarus: retreat to authoritarianism.“ In: *Democratic Changes and Authoritarian Reactions in Russia, Ukraine, Belarus and Moldova, Democratization and Authoritarianism in Postcommunist Societies*. Eds. Karen Dawisha a Bruce Parrott. Cambridge: Cambridge University Press, 223–281.
- Ouředníček, Martin. 2003. „Suburbanizace Prahy.“ *Sociologický časopis* 39, č. 2, 235–253.
- Rose, Richard. 1997. *Evaluating Election Turnout. Studies of Public Policy* 290. Glasgow: Centre for Study of Public Policy.
- Shabad, Goldie a Slomczynski, Kazimierz. 1999. „Political identities in the initial phase of systemic transformation in Poland: A test of the Tabula Rasa hypothesis.“ *Comparative Political Studies* 32, č. 6, 690–723.
- Stoll, Heather. 2004. *Social Cleavages, Political Institutions and Party Systems: Putting Preferences Back into the Fundamental Equation of Politics*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Swinnen, Johan. 1999. „The political economy of land reform in Central and Eastern Europe.“ *Economics of Transition* 7, č. 3, 637–664.
- Sýkora, Luděk. 2002. „Suburbanizace a její důsledky: výzva pro výzkum, usměrňování rozvoje území a společenskou angažovanost.“ In: *Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky*. Eds. Luděk Sýkora. Praha: Ústav pro ekopolitiku, 9–19.
- Szöllös, Ján. 2006. „Regióny volebnej podpory vybraných politických strán v parlamentných voľbách 1998, 2002 a 2006.“ *Geografická revue* 2, č. 2, 650–669.
- ŠÚ SR. *Výsledky volieb do Národnej rady Slovenskej republiky 1998*. (<http://app.statistics.sk/volby98/default.htm>)
- ŠÚ SR. *Výsledky volieb do Národnej rady Slovenskej republiky 2002*. (<http://app.statistics.sk/volby2002/default.html>)
- ŠÚ SR. *Výsledky volieb do Národnej rady Slovenskej republiky 2006*. (http://app.statistics.sk/nrsr_2006)
- ŠÚ SR. *Výsledky volieb do Národnej rady Slovenskej republiky 2010*. (http://app.statistics.sk/nrsr_2010/index.jsp)
- Zarycki, Tomasz a Nowak, Andrzej. 2000. „Hidden dimensions: the stability and structure of regional political cleavages in Poland.“ *Communist and Post-Communist Studies* 33, č. 3, 331–354.